

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43
Nisan 2016 April 2016
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

TARIMSAL GIDA ÜRÜNLERİNDE KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜĞÜN ÖLÇÜMÜ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ MEASUREMENT OF COMPARATIVE ADVANTAGE IN AGRICULTURAL FOOD PRODUCTS: THE CASE OF TURKEY

Dilek ŞAHİN*

Öz

Küreselleşen dünyada rekabet gücü kavramı daha fazla önem kazanmıştır. Rekabet gücü bir ülkenin dünya mal ve hizmet ticaretindeki payını göstermektedir. Rekabet gücü firma, endüstri ve ülke düzeyinde olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Rekabet gücünün belirleyicileri fiyat ve fiyat dışı unsurlar olarak incelenmektedir. Bu çalışmanın esas amacı, Türkiye'nin tarımsal gıda ürünlerinde rekabet gücünün 2000-2014 dönemlerinde analizidir. Çalışmada Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi, Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi ve Ticaret Dengesi Endeksi kullanılmıştır. Ayrıca çalışmada analiz edilen sektörlerin üretim haritası oluşturulmuştur. Sonuç olarak, tarımsal gıda ürünlerinde rekabet gücünün düşük olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Tarımsal Gıda Ürünleri, Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi, Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi, Ticaret Dengesi Endeksi, Üretim Haritası.

Abstract

The concept of competitiveness has become more important in globalized world. Competitiveness shows a country's share in world trade of goods and services. Competitiveness is divided into three as company, industry and country levels. It has been investigated price and non-price factors as determinants of competitiveness. The main object of this study is to examine the competitiveness of the agricultural food products in Turkey over 2000-2014. Revealed Comparative Advantage Index, Revealed Symmetric Comparative Advantage Index and Trade Balance Index is used in this study. Furthermore we create the product mapping of the sectors which are analyzed in the study. As a result, it was found to be low competitiveness in agricultural food products.

Keywords: Agricultural Food Products, Revealed Comparative Advantage Index, Revealed Symmetric Comparative Advantage Index, Trade Balance Index, Product Mapping.

1. GİRİŞ

Ticaretin giderek serbestleştiği, iletişimin hızlandığı, yenilik ve teknoloji gereksiniminin arttığı ve ekonomik entegrasyonların yaygınlaştığı günümüz dünyasında firmalar kadar sektörlerin, sektörler kadar ülkelerinde rekabet içinde olduğu görülmektedir. Rekabet gücü kavramı sadece ülkeler için değil, firmalar ve endüstriler içinde geçerlidir. Ancak küreselleşen dünyada firma ve endüstrilerin dış ticarete açık olması ve bağlı oldukları ülkeleri temsil etmeleri nedeniyle ulusal rekabet gücü daha fazla önem kazanmıştır. Rekabet gücü kavramı, ülkenin ihracat yeteneğini, üretim kaynaklarını ve doğal kaynaklarını etkin kullanmasını sağlayan verimlilik artışlarını kapsayan çok boyutlu bir kavramdır. Rekabet gücünün temel kaynakları arasında teknoloji, beşeri sermaye, örgütsel yapı, sermaye-finansal sektör ve devletin ekonomideki rolü yer almaktadır.

Bu çalışmanın amacı, tarımsal gıda ürünlerinde Türkiye'nin rekabet gücünün analizidir. Bu amaç doğrultusunda, SITC Rev.3 sınıflandırması esas alınarak, Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi, Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi ve Ticaret Dengesi Endeksi kullanılmıştır. Çalışmada 2000-2014 dönemi ele alınmış ve hesaplamalarda kullanılan ithalat ve ihracat verilerine UN Comtrade veri tabanından ulaşılmıştır. Analiz sonuçları, tarımsal gıda ürünlerinde rekabet gücünün düşük olduğunu göstermiştir.

2. Rekabet Gücü Kavramı ve Ölçümü

Rekabet gücü kavramı ele alınan alana (firma, endüstri ve ülke), rekabet gücünü belirlemede kullanılan ölçütlere ve bakış açısına (mikro veya makro) bağlı olarak farklı biçimlerde tanımlanmaktadır (Aktan ve Vural, 2004: 11). Genel olarak rekabet gücü, ülkelerin serbest ve yerleşik pazar koşulları altında vatandaşlarının reel gelirlerini artırmaya çalışırken aynı anda ürettiği ürün ve hizmetleri uluslararası pazarlara sunabilmesi ve bunda başarılı olabilmesidir (Çivi, 2001: 22). Rekabet gücünün çok sayıda kaynağı bulunmakla birlikte, rekabet gücünün kaynakları tablo 1'de gösterilmektedir. Tablo 1'de de görüldüğü üzere, rekabet gücünün temel kaynakları arasında teknoloji, beşeri sermaye, örgütsel yapı, sermaye-finansal sektör ve devletin ekonomideki rolü ve rekabet gücü gelmektedir.

*Yrd.Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik YO, Sivas.

Tablo 1. Rekabet Gücünün Kaynakları

<i>Rekabet Gücünün Kaynakları</i>				
<u>Teknoloji</u>	<u>Beşeri Sermayenin Önemi</u>	<u>Örgütsel Yapı</u>	<u>Sermayenin Önemi ve Finansal Sektör</u>	<u>Devletin Ekonomideki Rolü ve Rekabet Gücü</u>
1.İnovasyon ve teknoloji stratejisi 2.Bilgi ve iletişim teknolojisi	1.Beşeri sermayenin yapısı 2.Eğitim, öğretim ve kalkınma	1.Takım çalışması ve kümelenmeler 2.Örgütsel Öğrenme ve firma içi ilişkiler	1.Finansal piyasaların istikrarı	1.Kamu mallarının temini 2.İhraç piyasalarına destek 3.Sanayi politikası

Kaynak : Kumar ve Chadee, 2002: 5-19.

Rekabet gücü kavramının literatürde; firma, endüstri ve ulusal (ülke-uluslararası) düzeyde olmak üzere üç farklı düzeyde ele alınarak tanımlandığı görülmektedir. Rekabet gücü kavramı üzerine yapılan en basit ve anlaşılır tanımlamanın firma düzeyinde rekabet için yapıldığı görülmektedir. Firma düzeyinde rekabet gücü piyasa koşullarında firmaların kârlılıklarını artırarak büyümeye devam etmeleri olarak tanımlanmaktadır (Albayrak ve Erkut, 2010: 138). Endüstri düzeyinde rekabet gücü ise bir endüstrinin rakipleri ile aynı ya da daha ileri seviyede bir verimlilik düzeyine ulaşması, bu verimlilik düzeyini sürdürme yeteneği ya da rakipleri ile aynı ya da rakiplerinden daha düşük maliyetle üretme ve satma yeteneğidir (Markusen, 1992: 8). Ülke rekabet gücü ise, ülkenin firmaları için daha fazla değer yaratmasını ve insanları için daha fazla refahın sürdürülmesini sağlayan çevrenin oluşturularak sürdürülme yeteneğidir (Atik, 2005: 21). Bir ülkenin rekabet gücü, düzenli ve serbest piyasa şartları altında halkın reel gelirini artırırken bir yandan da uluslararası piyasalarda rekabet edebilirliği olan mal ve hizmetleri üretebilme yeteneği ile doğrudan bağlantılıdır (Gürpınar, 2007: 21).

Rekabet gücünün analizinde önemli bir konuda rekabet gücünü etkileyen fiyat ve fiyat dışı faktörlerin bilinmesidir. Rekabet gücünün belirleyicilerini; makroekonomik performans, verimlilik, maliyet, kalite ve standartlara uygunluk, reel döviz kuru, birim emek maliyeti, dış ticaret göstergeleri ve uluslararası ticarete açıklık düzeyi ve altyapı oluşturmaktadır. Rekabet gücünün ölçümünde çok sayıda yöntem kullanılmakla birlikte kullanılan yöntemlerden bazılarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi (AKÜ-RCA) Balassa(1965) tarafından geliştirilen bu endeks bir ülkenin belirli bir sektör ihracatının toplam ihracatına oranının, aynı sektörün dünya ihracatının dünya toplam ihracatına oranı olarak tanımlanmaktadır (Erkan, 2012: 198). AKÜ endeksi şu şekilde formüle dilmektedir:

$$RCA_{ij} = \left[\left(\frac{X_{ij}}{X_i} \right) \div \left(\frac{X_{jw}}{X_w} \right) \right] \quad (1)$$

Bu eşitlikte, i ülkeyi, j ürünü (sektörü), X ihracatı, M ithalatı göstermekle birlikte; eşitliğin pay kısmı ürünün (sektörün) ulusal ihracattaki payını, payda kısmı ise ürünün (sektörün) dünya toplam ihracatındaki payını göstermektedir. Endeks değeri 0 ile ∞ arasında değer almaktadır. Eğer, endeks değeri 1'den büyükse ($AKÜ > 1$) ilgili ülke ele alınan ürünün (sektörün) ihracatında karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir (rekabet gücü yüksek). Endeks değeri 1'den küçükse ($AKÜ < 1$) ilgili ülke ele alınan ürünün (sektörün) ihracatında karşılaştırmalı dezavantaja sahiptir (rekabet gücü düşük).

Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi: Bu endeks şu şekilde formüle edilmektedir:

$$RSCA_{ij} = (RCA_{ij} - 1) / (RCA_{ij} + 1) \quad (2)$$

Bu endeks -1 ile +1 arasında bir değer almaktadır. Eğer endeks değeri pozitif ise ülke o üründe karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Eğer endeks değeri 1'den küçükse ülke o ürünün ticaretinde karşılaştırmalı dezavantaja sahiptir. Endeks değeri ne kadar yüksekse rekabet gücü de o kadar yüksektir.

Ticaret Dengesi Endeksi (TBI): Bu endeks bir ülkenin ilgili üründe net ihracatçı veya net ithalatçı olup olmadığını göstermektedir. Endeks şu şekilde formüle edilmektedir:

$$TBI_{ij} = \frac{(X_{ij} - M_{ij})}{(X_{ij} + M_{ij})} \quad (3)$$

Bu eşitlikte, i ülkeyi, j ürünü, X ihracatı, M ithalatı göstermektedir. Endeks değeri -1 ile +1 arasında değer almaktadır. Endeks -1 ise ülke net ithalatçı, endeks +1 ise ülke net ihracatçı pozisyonundadır.

Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi ve Ticaret Dengesi Endeksi kullanılarak üretim haritası oluşturulmaktadır. Üretim haritası A, B, C, D olarak dört gruptan oluşmaktadır. Bu gruplar şu şekilde açıklanabilir: (Widodo, 2009: 67):

Grup A: Karşılaştırmalı Üstünlük-Net İhracatçı ($RSCA > 0$, $TIB > 0$)

Grup B: Karşılaştırmalı Üstünlük- Net İthalatçı ($RSCA > 0$, $TBI < 0$)

Grup C: Karşılaştırmalı Dezavantaj-Net İhracatçı ($RSCA < 0$, $TBI > 0$)

Grup D: Karşılaştırmalı Dezavantaj-Net İthalatçı (RSCA<0, TBI<0)

3. Literatür Taraması

Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlüklerin ölçümüyle ilgili literatürde çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bazılarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

Çakmak (2005), Türk tekstil ve hazır giyim sektörünün karşılaştırmalı üstünlük ve rekabetçiliği tüm alt sektörler itibariyle belirlenmiştir. Bu amaçla öncelikle tekstil ve hazır giyim endüstrisindeki tüm alt sektörlerle ait Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi hesaplanmış ve daha sonra Vollrath'ın endeksi kullanılarak söz konusu endüstrilerin toplam mal grupları açısından rekabet gücü belirlenmiştir. Balassa endeksinin sonuçlarına göre gerek SITC iki gerekse üç haneli ürün gruplarında, dünya piyasasında rekabet gücü oldukça yüksek olan Türkiye'nin, Vollrath'ın endeks sonuçlarına göre SITC iki hane ürün gruplarında rekabet gücü daha düşüktür. Ancak gerek Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler gerekse görelî ihracat ve görelî ticaret avantaj endeksleri hazır giyim (konfeksiyon) ve aksesuarlarının yer aldığı SITC 84 ürün grubunun dünya piyasalarında rekabet gücü, SITC 65 dokumacılık grubundan oldukça yüksektir.

Vergil ve Yıldırım (2006), Türkiye'nin AB piyasalarındaki rekabet gücünü ölçmek amacıyla 1993-2002 yılları için 215 ihracat sektörünün Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Endeksleri hesaplanmıştır. Türkiye'nin AB piyasalarındaki rekabet gücü ile gümrük birliği arasındaki ilişkinin tahmin edildiği sabit etkiler panel veri analizinde, gümrük birliğinin hem Türkiye'nin ileri teknoloji mallarında hem de taklidi zor araştırma yoğun mallarındaki rekabet gücünü olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmışken, sermaye yoğun mallardaki ve ara teknoloji mallarındaki rekabet gücünü olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Şimşek vd. (2007), 1993-2005 arasında Türkiye'nin AB ülkeleri karşısındaki açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükleri SITC Rev.3, üç haneli bazda teknoloji sınıflandırmasına göre analiz etmiştir. Sonuç olarak, Türkiye'nin hammadde ve emek yoğun malların ihracatında avantaja sahip olduğu; sermaye yoğun malların ihracatında da mutlak olarak olmasa da, nispi anlamda üstünlük sağladığı görülmüştür. Ar-Ge bazlı malların ihracatında ise karşılaştırmalı dezavantaj durumu olduğu görülmüştür.

Serin ve Civan (2008), Türkiye'nin domates, zeytinyağı ve meyve suyu sanayisinin AB pazarında karşılaştırmalı üstünlüğü 1995-2005 dönemi itibariyle ele alınmıştır. Yöntem olarak, Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi ve Karşılaştırmalı İhracat Performans Endeksi kullanılmıştır. Sonuç olarak, Türkiye'nin AB pazarında meyve suyu ve zeytinyağı piyasalarında karşılaştırmalı üstünlüğün yüksek bulunduğu; domates pazarında ise karşılaştırmalı üstünlüğün düşük olduğu görülmüştür.

Aydoğuş ve Diler (2009), Türkiye ve Çin'in tekstil ürünleri sektöründe rekabet gücü analiz edilmiştir. Çalışmada 1996-2007 dönemi ele alınarak Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi kullanılmıştır. Sonuç olarak, Türkiye tekstil ürünleri ihracatında Çin için önemli ağırlığa sahip en büyük rakip konumundadır. Türkiye'nin genel itibariyle yaklaşık üç kat daha güçlü bir rakip olduğu görülmüştür.

Bhattacharyya (2011), Hindistan'ın meyve, sebze ve çiçek ticaretinde AB ve Kuzey Amerika (ABD ve Kanada) piyasalarında seçilen diğer Güney Doğu Asya ülkeleri ile karşılaştırmalı rekabet gücü analizi ölçülmüştür. Hindistan'ın rekabet gücü ölçümünde Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi ve Karşılaştırmalı İhracat Performans Endeksi kullanılmıştır. Çalışmada sonuç olarak Hindistan'ın sebze ve meyve ticaretinde AB pazarında yüksek rekabet gücüne sahip olduğu; ancak çiçek pazarında karşılaştırmalı üstünlüğün düşük olduğu görülmüştür.

Erkan (2012), 2000-2008 yılları arasında Türkiye ve Suriye'nin karşılaştırmalı üstünlüklerinin belirlenmesi amacıyla SITC Rev.3 iki haneli düzeyde Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi hesaplanmıştır. Çalışmada, 66 mal grubundan 9'unda Türkiye'nin Suriye karşısında rekabet dezavantajında sahip olduğu görülmüştür. Diğer mal gruplarının ihracatında ise Türkiye'nin Suriye karşısında rekabet avantajına sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ahmad ve Kalim (2013), Pakistan'ın tekstil ve hazır giyim sektöründe rekabet gücü 1980-2011 dönemi için analiz edilmiştir. Yapılan analizde HS-2 ve SITC-3 digit düzeyi kullanılmıştır. Çalışmada Pakistan'ın tekstil sektöründe karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ancak hazır giyim sektöründe karşılaştırmalı üstünlüğünün düşük olduğu görülmüştür.

Şahinli (2013), Türkiye ve AB arasında tarım sektörü rekabet gücü 2008 yılı için analiz edilmiştir. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi tarım sektörü ile ilgili 420 tarım ürününe uygulanmıştır. Türkiye'nin 95 tarımsal üründe karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu; AB'nin ise 186 tarımsal üründe karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu görülmüştür.

Oduro ve Offei (2014), Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi kullanılarak Gana'nın 2004-2011 dönemleri arasında işlenmiş tarımsal ürünlerinin rekabet gücü ölçülmüştür. Gana'nın karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu işlenmiş tarımsal ürünlerinin payının ele alınan dönemlerde gerilediği görülmüştür.

Yalçınkaya vd., (2014), Türkiye'nin Çin'e karşı rekabet gücü ISIC Rev.4 sınıflandırma düzeyi kullanılarak Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi yardımıyla analiz edilmiştir. Sonuç

olarak 2013 yılı sonu itibariyle RCA>0,5 olan beş endüstri bulunmuştur. Bu endüstriler metal cevheri madenciliği ile diğer madencilik ve taş ocakçılığı; gıda ürünleri ve içeceklerin imalatı; su temini, atık yönetimi ve iyileştirme aktiviteleri sanayinde atığın toplanması, ıslahı ve bertaraf faaliyetleri olarak belirlenmiştir.

4. Veri Seti ve Yöntem

Bu çalışmada Türkiye'nin tarımsal gıda ürünlerinin rekabet gücü analiz edilmiştir. Analiz dönemi olarak 2000-2014 dönemi esas alınmış ve kullanılan verilere (ithalat-ihracat) UN Comtrade veri tabanından ulaşılmıştır. Çalışmada yöntem olarak yukarıda bahsedilen Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi, Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi ve Ticaret Dengesi Endeksi kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan SITC Rev.3'e göre tarımsal gıda ürün kodları şu şekildedir:

Hayvancılık Ürünleri: (011) Büyükbaş hayvanların taze eti (soğutulmuş veya dondurulmuş), (012) Diğer etler ve yenilen sakatat, (016) Et, yenilen sakatat, tuzlanmış, kurutulmuş, (017) Et, yenilebilir sakatat, hazırlanmış, konserve, aksam.

Süt Ürünleri: (022) Süt, krema ve süt ürünleri (tereyağı, peynir hariç), (023) Tereyağı ve süttten elde edilen diğer katı ve sıvı yağlar, (024) Peynir ve lor.

Yumurta: (025) Kuş yumurtası ve sarısı.

Tahıllar: (041) Öğütülmemiş Buğday, (042) Pirinç, (043) Öğütülmemiş Arpa, (044) Öğütülmemiş mısır (Tatlı mısır hariç), (045) Öğütülmemiş Tahıllar (hariç buğday, pirinç, arpa, mısır hariç).

Tahıl Ürünleri: (046) Buğday Unu, (047) Diğer tahıl unları, (048) Meyve ve Sebze unu.

Meyve ve Sebzeler: (056) Sebzeler, kök, yumru, hazırlanan korunmuş, aksam, (058) Meyve konserveleri, meyve preparatları (suyu).

Diğer Ürünler: (061) Şeker, pekmez ve bal, (062) Şeker ve şekerleme, (081) Hayvansal besinler, (091) Margarin, (098) Yenilebilir ürünler ve müstahzarlar.

5. Bulgular ve Değerlendirmeler

Tablo 2'de Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler endeks değerleri yer almaktadır. Türkiye'nin tarımsal gıda ürünlerinde rekabet gücünün yüksek olduğu sektörler arasında; (025) Kuş yumurtası ve sarısı, (046) Buğday Unu, (048) Meyve ve Sebze unu, (056) Sebzeler, kök, yumru, hazırlanan korunmuş, aksam, (058) Meyve konserveleri, meyve preparatları (suyu), (062) Şeker ve şekerleme, (091) Margarin, (098) Yenilebilir ürünler ve müstahzarlar bulunmaktadır.

Türkiye'nin tarımsal gıda ürünlerinde rekabet gücünün düşük olduğu sektörler arasında ise; (011) Büyükbaş hayvanların taze eti (soğutulmuş veya dondurulmuş), (012) Diğer etler ve yenilen sakatat, (016) Et, yenilen sakatat, tuzlanmış, kurutulmuş, (017) Et, yenilebilir sakatat, hazırlanmış, konserve, aksam, (022) Süt, krema ve süt ürünleri (tereyağı, peynir hariç), (023) Tereyağı ve süttten elde edilen diğer katı ve sıvı yağlar, (024) Peynir ve lor, (041) Öğütülmemiş Buğday, (042) Pirinç, (044) Öğütülmemiş mısır (Tatlı mısır hariç), (045) Öğütülmemiş Tahıllar (hariç buğday, pirinç, arpa, mısır hariç), (061) Şeker, pekmez ve bal, (081) Hayvansal besinler bulunmaktadır.

Tablo 2. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksine Göre Rekabet Gücü Ölçümü: 2000-2014

Sektör	Yıllar														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
011	0,43	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
012	0,11	0,13	0,11	0,11	0,10	0,13	0,10	0,12	0,18	0,34	0,46	0,72	0,85	0,99	0,98
016	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	0,01	0,02	0,03
017	0,06	0,02	0,02	0,03	0,03	0,05	0,06	0,05	0,05	0,12	0,21	0,23	0,24	0,28	0,29
022	0,07	0,12	0,13	0,12	0,08	0,14	0,23	0,21	0,18	0,22	0,24	0,34	0,26	0,31	0,39
023	0,02	0,02	0,02	0,01	0,00	0,01	0,01	0,01	0,02	0,03	0,04	0,04	0,04	0,04	0,03
024	0,29	0,23	0,31	0,27	0,24	0,30	0,36	0,31	0,33	0,45	0,52	0,50	0,51	0,57	0,59
025	0,58	2,64	0,43	0,86	0,94	1,15	1,06	2,67	3,51	3,41	4,53	7,92	7,39	8,35	7,75
041	3,21	1,81	11,3	0,00	0,00	0,40	0,67	0,03	0,01	0,22	0,80	0,00	0,08	0,19	0,08
042	0,06	0,03	0,02	0,03	0,02	0,01	0,03	0,01	0,04	0,12	0,30	0,43	0,36	0,03	0,09
043	1,64	1,20	4,13	2,21	0,00	1,5	2,44	1,01	0,00	1,11	1,98	0,01	0,38	0,00	0,09
044	0,10	0,18	0,19	0,18	0,19	0,27	0,37	0,07	0,10	0,49	0,14	0,10	0,10	0,30	0,22
045	0,30	0,03	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,05	0,01	0,01	0,00
046	9,03	3,74	4,9	8,86	12,7	23,9	15,6	14,7	13,3	17	19,3	20,6	17,9	19,7	19,6
047	0,10	0,06	0,05	0,12	0,55	0,83	1,23	1,65	1,74	1,82	3,19	2,78	1,76	3,96	5,69
048	1,87	1,74	1,77	1,87	1,84	1,89	1,97	2,02	2,08	2,15	2,71	3,15	3,15	3,65	3,63
056	5,75	5,06	4,35	4,23	4,30	4,32	3,66	3,30	3,29	3,53	3,47	2,89	2,74	2,91	2,89
058	10,3	9,07	7,26	6,79	8,70	11,20	8,26	6,93	5,94	5,37	7,02	6,81	6,06	5,98	6,79
061	3,43	3,89	1,22	1,23	0,78	0,25	0,53	0,33	0,20	0,19	0,42	0,45	0,03	0,47	0,49
062	4,86	4,42	3,83	3,53	3,69	3,81	3,89	3,85	3,87	3,67	3,97	4,18	4,42	5	4,99
081	0,11	0,22	0,09	0,08	0,05	0,08	0,04	0,03	0,14	0,16	0,07	0,11	0,20	0,29	0,22
091	9,49	7,59	6,84	7,43	4,33	5,19	3,73	3,69	4,08	2,32	16,3	3,54	2,82	3,63	3,45

098	1,2	0,98	1,07	1	0,97	1,02	1,28	1,35	1,34	1,37	1,42	1,58	1,32	1,26	1,16
-----	-----	------	------	---	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Kaynak: Un Comtrade veri tabanından yola çıkılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 3’de Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeks değerleri gösterilmiştir. Tablo 3’den hareketle Türkiye’nin tarımsal gıda ürünlerinde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu (rekabet gücünün yüksek olduğu) sektörler arasında; (046) Buğday Unu, (048) Meyve ve Sebze unu, (056) Sebzeler, kök, yumru, hazırlanan korunmuş, aksam, (058) Meyve konserveleri, meyve preparatları (suyu), (061) Şeker, pekmez ve bal, (062) Şeker ve şekerleme, (091) Margarin, (098) Yenilebilir ürünler ve müstahzarlar bulunmaktadır.

Türkiye’nin tarımsal gıda ürünlerinde karşılaştırmalı dezavantaja sahip olduğu (rekabet gücünün düşük olduğu) sektörler arasında; (011) Büyükbaş hayvanların taze eti (soğutulmuş veya dondurulmuş), (012) Diğer etler ve yenilen sakatat, (016) Et, yenilen sakatat, tuzlanmış, kurutulmuş, (017) Et, yenilebilir sakatat, hazırlanmış, konserve, aksam, (022) Süt, krema ve süt ürünleri (tereyağı, peynir hariç), (023) Tereyağı ve süttten elde edilen diğer katı ve sıvı yağlar, (024) Peynir ve lor, (042) Pirinç, (044) Öğütülmemiş mısır (Tatlı mısır hariç), (045) Öğütülmemiş Tahullar (hariç buğday, pirinç, arpa, mısır hariç), (081) Hayvansal besinler bulunmaktadır.

Rekabet gücünün yıllar itibariyle yükselmeye başladığı sektörler arasında (025) Kuş yumurtası ve sarısı, (047) Diğer tahıl unları yer alırken; rekabet gücünün yıllar itibariyle azaldığı sektörler arasında; (041) Öğütülmemiş Buğday, (043) Öğütülmemiş Arpa yer almaktadır.

Tablo 3. Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksine Göre Rekabet Gücü Ölçümü: 2000-2014

Sektör	Yıllar														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
011	-0,32	-0,99	-0,99	-0,98	-0,99	-0,99	-0,99	-0,99	-0,99	-0,99	-0,99	-0,99	-0,99	-0,99	-0,99
012	-0,79	-0,76	-0,80	-0,79	-0,81	-0,76	-0,80	-0,77	-0,68	-0,48	-0,36	-0,16	-0,07	-0,00	-0,00
016	-0,99	-0,99	-0,98	-0,98	-0,99	-0,99	-0,99	-0,99	-0,99	-0,97	-0,98	-0,98	-0,97	-0,95	-0,93
017	-0,88	-0,95	-0,95	-0,92	-0,92	-0,90	-0,88	-0,89	-0,89	-0,78	-0,65	-0,61	-0,60	-0,55	-0,54
022	-0,85	-0,77	-0,77	-0,77	-0,84	-0,74	-0,62	-0,64	-0,68	-0,63	-0,60	-0,49	-0,58	-0,52	-0,43
023	-0,94	-0,95	-0,95	-0,97	-0,98	-0,97	-0,96	-0,96	-0,94	-0,93	-0,94	-0,90	-0,92	-0,91	-0,92
024	-0,54	-0,62	-0,52	-0,56	-0,60	-0,53	-0,46	-0,51	-0,49	-0,37	-0,31	-0,32	-0,32	-0,27	-0,25
025	-0,25	0,45	-0,39	-0,07	-0,02	0,06	0,02	0,45	0,55	0,54	0,63	0,77	0,76	0,78	0,77
041	0,52	0,28	0,83	-0,99	-0,99	-0,42	-0,19	-0,92	-0,97	-0,63	-0,10	-0,98	-0,85	-0,67	-0,84
042	-0,88	-0,93	-0,95	-0,93	-0,95	-0,97	-0,94	-0,97	-0,91	-0,77	-0,53	-0,39	-0,46	-0,93	-0,82
043	0,24	0,09	0,61	0,37	-0,99	0,20	0,41	0,00	-1	0,05	0,32	-0,96	-0,44	-0,99	-0,82
044	-0,80	-0,69	-0,67	-0,68	-0,67	-0,56	-0,45	-0,85	-0,80	-0,32	-0,74	-0,80	-0,80	-0,53	-0,63
045	-0,53	-0,93	-0,98	-0,99	-0,99	-0,98	-0,99	-0,99	-0,99	-0,99	-0,99	-0,97	-0,88	-0,96	-0,99
046	0,80	0,57	0,66	0,79	0,85	0,92	0,88	0,87	0,86	0,88	0,90	0,90	0,89	0,90	0,90
047	-0,80	-0,88	-0,88	-0,78	-0,28	-0,08	0,10	0,24	0,27	0,29	0,52	0,47	0,27	0,59	0,70
048	0,30	0,27	0,27	0,30	0,29	0,30	0,32	0,33	0,35	0,36	0,46	0,51	0,51	0,57	0,56
056	0,70	0,67	0,62	0,61	0,62	0,62	0,57	0,53	0,53	0,55	0,55	0,48	0,46	0,48	0,48
058	0,82	0,80	0,75	0,74	0,79	0,83	0,78	0,74	0,71	0,68	0,75	0,74	0,71	0,71	0,74
061	0,54	0,59	0,09	0,10	0,12	0,59	0,30	0,50	0,66	0,67	0,40	0,37	0,94	0,35	0,33
062	0,65	0,63	0,58	0,55	0,57	0,58	0,59	0,58	0,58	0,57	0,59	0,61	0,63	0,66	0,66
081	-7,4	-3,46	-9,02	-10,2	-16,8	-11,3	-21,9	-25,4	-5,76	-4,92	-13	-8,09	-3,85	-2,41	-3,5
091	0,80	0,76	0,74	0,76	0,62	0,67	0,57	0,57	0,60	0,39	0,88	0,55	0,47	0,56	0,55
098	0,09	0,00	0,03	0	-0,01	0,00	0,12	0,14	0,14	0,15	0,17	0,22	0,13	0,11	0,07

Kaynak: Un Comtrade veri tabanından yola çıkılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 4’de Ticaret Dengesi Endeksine göre rekabet gücü değerleri gösterilmiştir. Türkiye’nin net ihracatçı olduğu sektörler arasında; (012) Diğer etler ve yenilen sakatat, (017) Et, yenilebilir sakatat, hazırlanmış, konserve, aksam, (024) Peynir ve lor, (046) Buğday Unu, (047) Diğer tahıl unları, (048) Meyve ve Sebze unu, (056) Sebzeler, kök, yumru, hazırlanan korunmuş, aksam, (058) Meyve konserveleri, meyve preparatları (suyu), (062) Şeker ve şekerleme, (091) Margarin yer almaktadır. Bu sektörlerde ele alınan dönemlerin tamamında endeks değerinin pozitif olduğu görülmektedir.

Türkiye’nin net ithalatçı olduğu sektörler arasında; (023) Tereyağı ve süttten elde edilen diğer katı ve sıvı yağlar, (042) Pirinç, (045) Öğütülmemiş Tahullar (hariç buğday, pirinç, arpa, mısır hariç), (081) Hayvansal besinler yer almaktadır. Bu sektörlerde ele alınan dönemlerin tamamında endeks değerinin negatif olduğu görülmektedir. Endeks değerinin bazı dönemlerde negatif (net ithalatçı) bazı dönemlerde ise pozitif olduğu (net ihracatçı) sektörler arasında; (011) Büyükbaş hayvanların taze eti (soğutulmuş veya dondurulmuş), (016) Et, yenilen sakatat, tuzlanmış, kurutulmuş, (022) Süt, krema ve süt ürünleri (tereyağı, peynir hariç), (025) Kuş yumurtası ve sarısı, (041) Öğütülmemiş Buğday, (043) Öğütülmemiş Arpa, (044) Öğütülmemiş mısır (Tatlı mısır hariç), (061) Şeker, pekmez ve bal, (098) Yenilebilir ürünler ve müstahzarlar yer almaktadır.

Tablo 4. Ticaret Dengesi Endeksine Göre Rekabet Gücü Ölçümü: 2000-2014

Sektör	Yıllar														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
011	0,91	na	0,91	na	0,43	na	na	na	na	na	-0,99	-0,99	-0,98	-0,95	-0,84
012	0,76	0,94	0,97	0,95	0,94	0,96	0,97	0,96	0,94	0,97	0,99	0,99	0,99	0,99	0,99
016	-0,26	-0,25	0,75	0,37	0,61	0,68	na	na	na	na	na	na	0,76	0,99	na
017	0,77	0,83	0,94	0,98	0,91	0,92	0,89	0,79	0,66	0,93	0,92	0,93	0,90	0,88	0,83
022	-0,47	0,12	-0,02	-0,23	-0,40	-0,06	-0,06	-0,03	-0,12	0,07	0,14	0,71	0,87	0,89	0,84
023	-0,90	-0,80	-0,85	-0,93	-0,94	-0,93	-0,92	-0,93	-0,90	-0,92	-0,93	-0,88	-0,92	-0,93	-0,94
024	0,04	0,34	0,38	0,45	0,25	0,30	0,49	0,34	0,60	0,52	0,58	0,60	0,57	0,57	0,58
025	-0,13	0,45	-0,58	-0,06	-0,04	0,05	0,28	0,65	0,80	0,83	0,81	0,88	0,90	0,86	0,80
041	0,21	0,46	-0,87	-0,99	-0,99	0,35	0,31	-0,96	-0,99	-0,87	-0,52	-0,99	-0,94	-0,88	-0,95
042	-0,96	-0,95	-0,98	-0,97	-0,95	-0,97	-0,94	-0,97	-0,91	-0,73	-0,69	-0,32	-0,20	-0,90	-0,85
043	0,58	0,43	0,92	0,44	-0,99	0,57	0,65	0,52	-0,99	0,20	0,72	-0,85	-0,00	-0,99	-0,92
044	-0,97	-0,77	-0,84	-0,90	-0,84	-0,35	0,47	-0,91	-0,87	-0,24	-0,65	-0,65	-0,75	-0,68	-0,69
045	-0,35	-0,12	-0,96	-0,97	-0,99	-0,98	-0,85	-0,98	-0,96	-0,96	-0,89	-0,91	-0,46	-0,44	-0,85
046	0,99	0,99	0,99	0,99	0,99	0,99	0,99	0,99	0,99	0,99	0,99	0,99	0,99	0,99	0,99
047	0,84	0,89	0,91	0,61	0,92	0,89	0,98	0,94	0,98	0,98	0,98	0,98	0,98	0,99	0,99
048	0,72	0,82	0,81	0,81	0,77	0,80	0,79	0,82	0,81	0,78	0,74	0,78	0,82	0,81	0,84
056	0,90	0,94	0,93	0,95	0,95	0,94	0,94	0,93	0,92	0,93	0,92	0,90	0,91	0,90	0,90
058	0,95	0,97	0,95	0,96	0,96	0,93	0,92	0,91	0,91	0,92	0,93	0,90	0,92	0,92	0,91
061	0,90	0,94	0,64	0,52	0,38	-0,12	0,42	0,08	-0,09	0,01	0,45	0,49	-0,77	0,25	0,15
062	0,82	0,90	0,94	0,94	0,94	0,93	0,94	0,93	0,88	0,88	0,92	0,92	0,94	0,94	0,93
081	-0,90	-0,68	-0,83	-0,86	-0,94	-0,32	-0,93	-0,95	-0,83	-0,76	-0,91	-0,87	-0,81	-0,77	-0,77
091	0,85	0,89	0,88	0,83	0,72	0,78	0,73	0,72	0,83	0,57	0,70	0,71	0,73	0,73	0,61
098	-0,02	0,02	0,00	0,00	-0,04	-0,05	0,01	0,10	0,18	0,23	0,19	0,21	0,19	0,13	-0,77

Kaynak: Un Comtrade veri tabanından yola çıkılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Not: na ilgili döneme ait veriye ulaşılamadığını göstermektedir.

Tablo 5’de tarımsal gıda ürünlerinin üretim haritası yer almaktadır. A grubunda yer alan sektörler arasında; (046) Buğday Unu, (048) Meyve ve Sebze unu, (056) Sebzeler, kök, yumru, hazırlanan korunmuş, aksam, (058) Meyve konserveleri, meyve preparatları (suyu), (062) Şeker ve şekerleme, (091) Margarin bulunmaktadır. Türkiye bu sektörlerde ele alınan dönemler itibariyle karşılaştırmalı üstünlüğe sahip ve net ihracatçı konumdadır. C grubunda yer alan sektörler arasında, (012) Diğer etler ve yenilen sakatat, (017) Et, yenilebilir sakatat, hazırlanmış, konserve, aksam, (024) Peynir ve lor yer almaktadır. Türkiye bu sektörlerde ele alınan dönemler itibariyle karşılaştırmalı dezavantaja sahiptir ve net ihracatçı konumdadır. D grubunda yer alan sektörler arasında, (023) Tereyağı ve süttten elde edilen diğer katı ve sıvı yağlar, (042) Pirinç, (044) Öğütülmemiş mısır (Tatlı mısır hariç), (045) Öğütülmemiş Tahıllar (hariç buğday, pirinç, arpa, mısır hariç), (081) Hayvansal besinler yer almaktadır. Türkiye bu sektörlerde ele alınan dönemler itibariyle karşılaştırmalı dezavantaja sahiptir ve net ithalatçı konumdadır. Diğer sektörlerde ise yıllar itibariyle bulunulan grubun değiştiği görülmektedir.

Tablo 5. Tarımsal Gıda Ürünlerinin Üretim Haritası: 2000-2014

Sektör	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
011	C	na	C	na	C	na	na	na	na	na	D	D	D	D	D
012	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C
016	D	D	C	C	C	C	na	na	na	na	na	na	C	C	na
017	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C
022	D	C	D	D	D	D	D	D	D	C	C	C	C	C	C
023	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D
024	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C
025	D	A	D	D	D	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A
041	A	A	B	D	D	C	C	D	D	D	D	D	D	D	D
042	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D
043	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A
044	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D
045	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D
046	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A
047	C	C	C	C	C	C	A	A	A	A	A	A	A	A	A
048	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A
056	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A
058	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A
061	A	A	A	A	A	B	A	A	B	A	A	A	B	A	A
062	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A
081	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D

091	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A
098	B	A	A	A	D	B	A	A	A	A	A	A	A	A	A	B

Kaynak: Tarafımızca oluşturulmuştur.

Not: Üretim Haritası: Grup A: Karşılaştırmalı Üstünlük-Net İhracatçı, Grup B: Karşılaştırmalı Üstünlük- Net İthalatçı, Grup C: Karşılaştırmalı Dezavantaj-Net İhracatçı, Grup D: Karşılaştırmalı Dezavantaj-Net İthalatçı.

6. SONUÇ

Rekabet gücü bir ülkenin dünya mal ve hizmet ticaretinde sahip olduğu pay olarak tanımlanmaktadır. Rekabet gücü kavramı firma, endüstri ve ülke düzeyinde üçe ayrılmaktadır. Türkiye'nin tarımsal gıda ürünlerinin rekabet gücünün analiz edildiği bu çalışmada SITC Rev.3 sınıflandırması esas alınarak hesaplamalar yapılmıştır. Çalışmada Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi, Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi ve Ticaret Dengesi Endeksi kullanılmıştır.

Çalışmadan elde edilen bulguları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksine göre; Türkiye'nin tarımsal gıda ürünlerinde rekabet gücünün yüksek olduğu sektörler arasında; (025) Kuş yumurtası ve sarısı, (046) Buğday Unu, (048) Meyve ve Sebze unu, (056) Sebzeler, kök, yumru, hazırlanan korunmuş, aksam, (058) Meyve konserveleri, meyve preparatları (suyu), (062) Şeker ve şekerleme, (091) Margarin, (098) Yenilebilir ürünler ve müstahzarlar bulunmaktadır. Türkiye'nin tarımsal gıda ürünlerinde rekabet gücünün düşük olduğu sektörler arasında ise; (011) Büyükbaş hayvanların taze eti (soğutulmuş veya dondurulmuş), (012) Diğer etler ve yenilen sakatat, (016) Et, yenilen sakatat, tuzlanmış, kurutulmuş, (017) Et, yenilebilir sakatat, hazırlanmış, konserve, aksam, (022) Süt, krema ve süt ürünleri (tereyağı, peynir hariç), (023) Tereyağı ve süttten elde edilen diğer katı ve sıvı yağlar, (024) Peynir ve lor, (041) Öğütülmemiş Buğday, (042) Pirinç, (044) Öğütülmemiş mısır (Tatlı mısır hariç), (045) Öğütülmemiş Tahıllar (hariç buğday, pirinç, arpa, mısır hariç), (061) Şeker, pekmez ve bal, (081) Hayvansal besinler bulunmaktadır.

Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksine göre; Türkiye'nin tarımsal gıda ürünlerinde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu sektörler arasında; (046) Buğday Unu, (048) Meyve ve Sebze unu, (056) Sebzeler, kök, yumru, hazırlanan korunmuş, aksam, (058) Meyve konserveleri, meyve preparatları (suyu), (061) Şeker, pekmez ve bal, (062) Şeker ve şekerleme, (091) Margarin, (098) Yenilebilir ürünler ve müstahzarlar bulunmaktadır. Türkiye'nin tarımsal gıda ürünlerinde karşılaştırmalı dezavantaja sahip olduğu sektörler arasında; (011) Büyükbaş hayvanların taze eti (soğutulmuş veya dondurulmuş), (012) Diğer etler ve yenilen sakatat, (016) Et, yenilen sakatat, tuzlanmış, kurutulmuş, (017) Et, yenilebilir sakatat, hazırlanmış, konserve, aksam, (022) Süt, krema ve süt ürünleri (tereyağı, peynir hariç), (023) Tereyağı ve süttten elde edilen diğer katı ve sıvı yağlar, (024) Peynir ve lor, (042) Pirinç, (044) Öğütülmemiş mısır (Tatlı mısır hariç), (045) Öğütülmemiş Tahıllar (hariç buğday, pirinç, arpa, mısır hariç), (081) Hayvansal besinler bulunmaktadır.

Ticaret Dengesi Endeksine göre; Türkiye'nin net ihracatçı olduğu sektörler arasında; (012) Diğer etler ve yenilen sakatat, (017) Et, yenilebilir sakatat, hazırlanmış, konserve, aksam, (024) Peynir ve lor, (046) Buğday Unu, (047) Diğer tahıl unları, (048) Meyve ve Sebze unu, (056) Sebzeler, kök, yumru, hazırlanan korunmuş, aksam, (058) Meyve konserveleri, meyve preparatları (suyu), (062) Şeker ve şekerleme, (091) Margarin yer almaktadır. Türkiye'nin net ithalatçı olduğu sektörler arasında; (023) Tereyağı ve süttten elde edilen diğer katı ve sıvı yağlar, (042) Pirinç, (045) Öğütülmemiş Tahıllar (hariç buğday, pirinç, arpa, mısır hariç), (081) Hayvansal besinler yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- AHMAD, Nawaz; KALIM, Rukhsana (2013). "Changing Revealed Comparative Advantage of Textile and Clothing Sector of Pakistan: Pre and Post Quota Analysis", *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*, 7 (3), s. 520-544.
- AKİŞ, Elife (2008). Küreselleşme Sürecinde Türkiye'nin Uluslararası Rekabet Gücü: Türk Beyaz Eşya Sanayi İçin Bir Uygulama. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*.
- AKTAN, Coşkun Can; VURAL, İstiklal (2004). *Rekabet Gücü ve Rekabet Stratejileri*. Ankara: TİSK Yayını Rekabet Dizisi: 2.
- ALBAYRAK, Ayşe Nur; ERKUT, Gülden (2010). "Türkiye'de Bölgesel Rekabet Gücü Analizi", *Megaron*, 5(3), s.137-148.
- ATİK, Hayriye (2005). *Yenilik ve Ulusal Rekabet Gücü*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- AYDOĞUŞ, İsmail; DİLER, Gonca (2009). "Tekstil Ürünleri İhracatında Stratejik Dış Ticaret Yaklaşımı: Türkiye ve Çin Üzerine Bir Uygulama", *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 11(2), s. 1-17.
- BHATTACHARYYA, Ruma (2011). "Revealed Comparative Advantage and Competitiveness: A Case Study for India in Horticultural Products", *International Conference On Applied Economics*, s.21-28.
- ÇAKMAK, Özge (2005). "Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Rekabet Gücü: Türkiye Tekstil ve Hazır Giyim Endüstrisi Üzerine Bir Uygulama", *Ege Akademik Bakış*, 5(1), s.65-76.
- ÇİVİ, Emin (2001). "Rekabet Gücü: Literatür Taraması", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 8(29), s.21-38.
- ERKAN, Birol (2012). "Ülkelerin Karşılaştırmalı İhracat Performanslarının Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Katsayılarıyla Belirlenmesi: Türkiye-Suriye Örneği". *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), s.196-218.
- GÜRPINAR, Koray (2007). Türk Mobilya Sektörünün Rekabet Gücü Üzerine Bir Araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*.
- KUMAR, Rajiv; CHADEE, Doren (2002). "International Competitiveness of Asian Firms An Analytical Framework", *ERD Working Paper Series*, 4, s.1-33. <http://www.adb.org/sites/default/files/publication/28440/wp004.pdf>.

MARKUSEN, J., (1992). *Productivity, Competitiveness, Trade performance and real Income: the Nexus Among Four Concepts*. Minister of Supply and Services, Canada.

ODURO, Abena; OFFEL, Emmanuel (2014). "Investigating Ghana's Revealed Comparative Advantage in Agro-Processed Products", *Modern Economy*, 5, s.384-390.

SERİN, Vildan; CİVAN, Abdulkadir (2008). "Revealed Comparative Advantage and Competitiveness: A Case Study for Turkey towards the EU". *Journal of Economic and Social Research*, 10(2), s.25-41.

ŞAHİNLİ, Mehmet Arif (2013). "Comparative Advantage of Agriculture Sector between Turkey and European Union", *African Journal of Agricultural Research*, 8(10),s.884-895.

ŞİMŞEK, Nevzat; SEYMEN, Dilek; UTKULU, Utkulu (2010). "Turkey's Competitiveness in The EU Market: A Comparison of Different Trade Measures", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 12(2), s.107-139.

VERGİL, Hasan; YILDIRIM, Ertuğrul (2006). "AB-Türkiye Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin Rekabet Gücü Üzerindeki Etkiler", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26, s.1-21.

YALÇINKAYA, Hakan; ÇILBANT, Coşkun; ERATAŞ, Filiz; HARTOĞLU, Demet (2014). "Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Ekseninde Rekabet Gücünün Analizi: Türk-Çin Dış Ticareti Üzerine Bir Uygulama", *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 24, s. 41-57.

WIDODO, Tri (2009). "Comparative Advantage: Theory, Empirical Measures and Case Studies", s. 58-81. http://www.rebs.ro/resource/REBS_4/Research%20Paper/Widodo,T_-_Comparative_Advantage_Theory_Empirical_Measures_and_Case_Studies.pdf

UN Comtrade, <http://comtrade.un.org/>.